

9. Філологічні науки
Харченко Інна Іванівна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри державно-правових
дисциплін та українознавства
Сумський національний аграрний університет
Кузьменко Наталія Миколаївна
старший викладач
кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумський національний аграрний університет

РОЛЬ МОВИ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ І КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТИ

Мова є ключовим фактором формування громадянської свідомості, оскільки впливає на національну ідентичність, суспільні цінності та демократичні процеси. Громадянська свідомість є важливим чинником стабільного функціонування суспільства, що базується на спільних цінностях, соціальних нормах та активній участі громадян у суспільному житті. Одним із ключових інструментів її формування є мова, яка виконує не лише комунікативну функцію, а й слугує засобом соціалізації, ідентифікації та передачі культурних кодів.

Мова є системою, яку використовує певна спільнота, насамперед нація, і саме через неї виражається її ідентичність. У ідеальному випадку між мовою та нацією має існувати повна відповідність, тобто національна ідентичність тісно пов'язана з мовою, що її представляє. Однак ця відповідність може порушуватися, якщо мовні зміни не супроводжуються змінами в ідентичності. Це відбувається, коли люди переходять на іншу мову, але продовжують ототожнювати себе з попередньою національною групою, або ж коли змінюють свою ідентичність, проте зберігають мову.

Мова є основним засобом збереження історичної пам'яті та культурної спадщини народу. Вона сприяє передачі цінностей, традицій та національної ідентичності між поколіннями. Саме через мову формується громадянська відповідальність та усвідомлення приналежності до певної спільноти.

Крім того, мова відіграє важливу роль у процесах національного самовизначення. У багатьох країнах мовна політика є складовою державотворення, адже мова об'єднує громадян та формує спільний інформаційний простір.

Окрім державного рівня, мова впливає на індивідуальне сприйняття громадянства. Людина, яка ідентифікує себе через мову, частіше відчуває відповідальність за свою країну, дотримується її законів і бере участь у суспільному житті.

Комунікативна функція мови забезпечує взаємодію громадян у суспільстві. Саме через мову відбувається обговорення суспільно значущих питань, формування громадської думки та розвиток демократичних інститутів.

Одним із ключових елементів комунікативного аспекту є роль медіа та цифрових платформ. Інформаційний простір значною мірою впливає на громадянську свідомість, оскільки саме через медіа громадяни отримують знання про суспільні події, політичні процеси та механізми взаємодії з державними інституціями.

Важливим є також питання мовної інклюзії. Держави, що забезпечують громадянам рівний доступ до інформації через рідну мову, створюють умови для активної громадянської участі. Наприклад, в Україні законодавчі ініціативи щодо розвитку української мови сприяють зміцненню національної єдності та формуванню відповідального громадянського суспільства.

Мова є невіддільною частиною будь-якої індивідуальної та суспільної життєдіяльності. Вона являє собою своєрідний духовний код, за допомогою якого ми розуміємо навколишній світ і себе в ньому. Буття людини безпосередньо пов'язане з мовною реальністю, в якій концентрується сама сутність і сенс існування [1, с. 94].

Мова зазвичай слугує універсальним посередником між людиною та суспільством. Вона є своєрідним відображенням, через яке людина пізнає суспільство, а суспільство — людину. Для людини мова не лише засіб вираження думок і почуттів, а й інструмент мислення та спосіб пізнання світу. Недарма

занепад або зникнення мови негативно впливає на свідомість як окремої особистості, так і суспільства в цілому, сприяючи зростанню соціальної ізоляції, тривожності та втраті культурної ідентичності.

Мова є потужним чинником формування громадянської свідомості, оскільки вона не лише забезпечує комунікацію, а й формує соціокультурний фундамент суспільства. Соціокультурний аспект мови сприяє збереженню національної ідентичності, тоді як комунікативний аспект забезпечує активну участь громадян у суспільному житті.

Ефективна мовна політика, що підтримує розвиток національної мови та забезпечує доступ до інформації, є необхідною умовою для формування свідомого громадянського суспільства. Таким чином, вивчення ролі мови у становленні громадянської свідомості є актуальним завданням сучасної соціолінгвістики та суспільних наук.

Упродовж століть мова була для українців одним із ключових засобів збереження власної ідентичності. Вони неодноразово змушені були виборювати право на її вільне використання. Сьогодні українська мова відіграє вирішальну роль у процесах самовизначення та самоідентифікації людини, а також у формуванні її національної й політичної свідомості.

Список літератури

1. Готько Н. Мова в мережі інформаційно-комунікативного простору суспільства. *VERSUS: науково-теоретичний часопис*. № 1 (8). 2016. С. 94-98.
2. Макарець Ю. С. Статус і стан української мови в незалежній Україні: соціолінгвістичний вимір: монографія. Київ: ЛАТ&К, 2019. 209 с.
3. Олексенко Р., Ситник Ю. Мовна ідентичність як засіб самовизначення та самоідентифікації в умовах посттоталітарного суспільства. *Українська професійна освіта*. 2017. № 1. С. 16–23.
4. Ткаченко О. Б. Українська мова: сьогодення й історична перспектива. Київ: Наукова думка, 2014. 511 с.